

Nikolay Semyonoviç Leskov

Aptalcık¹

Çeviren: Birsen Karaca

Kimler aptal olarak kabul edilir? Sanki bunu herkes biliyormuş gibi ama bundan ne anladıklarımızı kontrol edersek, hiçbirinin aptal konusunda aynı şeyi anlamadığı ortaya çıkar. Her bir sözcüğün anlamının açıklandığı akademik sözlükte şöyle tarif ediliyor: “aptal, kıt akıllı insan, alık, akıldan yoksun, akılsız, soytarı...” Bu açıklamayı güçlendirmek için konuşma dilinden bir de örnek veriliyor: “Aptaldı ve de aptal olarak kalacak.” “Aptalcık, aptal sözcüğünün yumuşatılmış şeklidir.” Bundan daha bilimsel bir açıklama aramak gereksiz. Diğer yandan, yaşamda da kendilerine bu lakabın verildiği böyle aptallarla veya aptalcıklarla karşılaşılıyor ama bunların akılsızlıkla, alıklıkla ve de soytarılıkla hiçbir şekilde ilişkileri yok... Bu tür insanlar ilginçtir, ben de burada böyle birisini anlatacağım. Bizim köyde Panka² adında kimi kimsesi olmayan köle bir erkek çocuk vardı. Beyin evinde büyüdü, ne verirlerse onu giyer, yemeğini de sığırtmaç kadınla ve onun çocuklarıyla birlikte ortak sofrada yedi. Görevi “herkese yardım etmek”ti. Bu, çiftlikte görevli olan herkesin Panka'ya her türlü işini yaptırma hakkına sahip olduğu anlamına geliyordu, onun da hiç durmaksızın çalıştığı. Onu şimdi hatırladığım kadarıyla: kış günlerinde -bizim oralarda kış çok şiddetli olur- yerlerimizden kalkıp koşarak pencerelere yaklaştığımızda Panka, sığırlar ve kümes hayvanları için hazırlanmış kuru ot ve saman demetleriyle, tahıl ve diğer taneli yemlerle dolu kızakları çekiyor olurdu. Biz henüz kalkarken o çalışmaktan yorgun düşmüştür artık. Onu ender olarak sığırdamında oturmuş küçük bir ekmek parçasını yerken, sonra da üzerine ağaç kepçeye doldurduğu suyu içerken görürdün. “Ne o, Panya yalnızca yavan ekmek mi geviyorsun?” diye sorsan. O da şakayla: “Niye ‘y avan’³? Baksana, temiz suyla katılmış,” cevabını verir. “Başka şeyler de isteseydin ya: lahana, hıyar veya patates!” Panya başını sallar: “Daha ne olsun!... Tıka basa doydum, şükürler olsun sana Tanrım!” der. Kızığın kayışını kuşanır ve malzemelerin kâh birini, kâh diğerini taşımak için yeniden avluya gider. İş hiç bitmezdi; çünkü herkes

ondan kendisine yardım etmesini isterdi. Kâh at damını, kâh ahırını temizlerdi, kâh sığıra yem verirdi, kâh koyunları suya götürürdü, akşamları ise kendisi ve başkaları için patik örerdi, herkesten sonra yatarı, aydınlık sökmeden herkesten önce de kalkardı, hep çok kötü ve cimrilere özgü giyinirdi. Ona kimse acımadı, herkes: “Aman ona bir şey olmaz, aptalcık,” derdi. “Aptalığı nerden belli?” “Her şeyinden...” “Örneğin?” “Örneğe ne gerek var! Bak, sıgırtmaç kadın tüm hıyar ve patatesleri kendi çocuklarına veriyor, ona da bir parça bile... Ama o da onlardan istemiyor, onlardan şikâyet de etmiyor, aptal!” Biz, çocuklar bunu pek anlayamıyorduk; Panka'dan aptalca tek bir sözcük duymuyorduk, hatta ondan şefkat görüyorduk; çünkü bize oyuncak değirmenler ve akağaç kabuğundan kutular yapardı. Ama biz de, evdeki herkes gibi, Panka aptalcık derdik, hiç kimse de buna karşı çıkmazdı; kısa süre sonra bu öyle yerleşti ki, artık tartışılmaz oldu. Bizim çiftlik için çok katı bir kâhya tutmuşlardı. Kâhya her türlü suçundan dolayı insanları cezalandırmayı seviyordu. Atların koşu pistindeyken bile her tarafı kolağan ederek giderdi: Bir yerlerde aksaklık var mı? diye. Düzensizliği fark edince de hemen durur, suçluyu çağırır ve cezalandırır: “Yazıhaneye git ve benim adıma temsilciye söyle, sana yirmi beş değnek vursunlar; kurnazlık edersen, akşam huzurumda bu cezanın iki katını vermelerini emrederim.” Affetmesini dilemeye cesaret bile edemezlerdi, çünkü buna katlanamazdı ve cezayı artırırđı. Bir keresinde şöyle bir olay oldu. Bu kâhya atla giderken taze ekinlerin içerisinde tayların gezindiğini ve yeşil buğdaya yalnızca yayılmadıklarını, tepelediklerini ve toynaklarıyla da kökünden söktüklerini görüyor... Kâhya bağırıp çağırıyor. Bu sene tayları beklemekle Petruşa görevlendirilmişti. Bu çocuk, patatesi Panka'ya vermeye kıyamayıp da hepsini kendi çocuklarına ayıran bizzat o Arina'nın/sıgırtmaç kadının oğluydu. Bu Petruşa, o sıralarda on iki yaşlarındaydı ve beden olarak Panka'dan çok daha ufak ve narindi. Bu yüzden de ona “peynirli çörek” diye sataşırldı. Kısacası, annesi tarafından şımartılan bir çocuktü ve iş için zayıf, fiziksel cezalar için ise dayanıksızdı. Tayları sabah erken, “çiylere oluşurken” dışarı çıkarmış ve soğuktan üşüyüp titremeye başlamış. O da oturmuş, büzülerek örtünmüş. Isınınca da uyku bastırılmış: O da uyumuş, taylar da bu sırada ekine girmişler. Kâhya bunu görünce Petya'ya kamçıyla vuruyor: “Panka hem senin işine hem de kendi işine göz kulak olsun, sen de hemen şimdi yazıhaneye git ve seçilmiş olan kişiye sana yirmi değnek vurmasını söyle. Bunu ben eve dönünceye kadar yapmamışsan, huzurumda sana bunun iki katı ceza veriririm,” diyor. Bunları söyleyip uzaklaşıyor. Petruşa gözyaşlarına boğulmuş. Tüm bedeni titriyormuş; çünkü ona henüz hiç değnek cezası vermediler. Pankaya: “Sevgili kardeşim, Panyuşka, çok korkuyorum... söyle, ne yapmalıyım?” Panka onun başını okşuyor ve: “Ben de çok korkmuştum... Ne yaparsın... İsa'yı dövdüler...” diyor. Ama Petruşa daha da acıklı ağlıyor: “Gitmek de korkutuyor, gitmemek de korkutuyor... En iyisi kendimi suya atayım,” diyor. Panka onu ikna etmek için konuşuyor, konuşuyor, sonra da: “Tamam, bekle: Sen burada kal, hem

benim işime hem kendi işine göz kulak ol, ben hemen koşarak gidiyorum, senin yerine dayagı ben yiyeceğim. Belki, Tanrı sana acır. Haline bak da gör, ne kadar korkaksın,” diyor. Petruşa: “Nasıl, Panyuşka, dayak mı yiyeceksin?” diye soruyor. “Evet, aklıma çare olarak bu geldi, dayak yiyeceğim!” diyor ve tarladan geçip kestirmeden çitliğe doğru koşmaya başlıyor, bir saat sonra geri geliyor ve gülümsüyor: “Korkma, Petka, her şey halloldu, hiçbir yere gitme, cezadan kurtuldun,” diyor. Petka: “Yapacak bir şey yok, ona inanmak zorundayım,” diye düşünüyor ve gitmiyor. Kâhya akşamleyin yazıhaneye gidiyor ve görevliye soruyor: “Küçük çoban sabahleyin dayak yemek için geldi mi?” “Nasıl gelmez, geldi, efendim,” diyor görevli. “İslattınız mı?” “Evet, ıslattık.” “Esaslı mıydı?” “İyice dövdük.” Mesele kapanıyor. Ama sonra öğreniyorlar ki, cezalandırılan çoban Pyotr’ı değil, Panka’yı dövmüşler. Bu haber tüm çiftlikte ve köyde duyuldu. Herkes Panka’yla alay etti ama Petya’yı da dövmeye kalkışmadılar. “Ne yapalım, madem aptal onu kurtarmış, bir kişinin suçu için kızılılık sopasıyla iki kişi cezalandırılmaz,” dediler. Gördünüz ya, bizim Panka gerçekten de aptal değil miymiş? O hep böyle oldu ve böyle de yaşadı. Birkaç yıl sonra Kırım’da savaş çıktı ve rekrut⁴ toplamaya başladılar. Köyde bir ağıttır başladı: Hiç kimse savaşta acı çekmek istemiyordu. Özellikle anneler oğulları için çırpınıyorlardı, herkes kendi oğluna yanıyordu. O günlerde Panka da erginlik yıllarını tamamlamıştı; çat kapı sahibi olan pomeşçike gidiyor ve rica ediyor: “Söyleyin, beni şehre götürüp askere versinler.” “Bu heves de nerden?” “Öylesine, birdenbire içime büyük bir heves geldi,” diyor. “Niye? İyice bir düşün.” “Hayır, düşünecek zaman yok,” diyor. “Neden düşünecek zaman yok?” “Etrafta herkesin ağladığını duymuyor musunuz; ama ben tanrının sevgili kulumum, benim için ağlayacak kimsem yok, ayrıca ben de gitmek istiyorum.” Vazgeçirmek için uğraşıyorlar: “Haline bir bak, ne kadar biçimsizsin! Herhalde savaş alanındaki herkes sana gülmekten çatlar.” Ama o: “Daha iyi ya! Kahkaha atmak dövüşmekten daha eğlencelidir. Herkes neşelenirse, o zaman birbirleriyle de barışırlar,” diye cevap veriyor. Ona bir kez daha: “En iyisi sen avun ve evde otur!” diyorlar. Ama o kendi düşüncesinde diretiliyor: “Hayır, ben gidersem avunacağım,” diyor. Onu avuttular: şehre götürdüler ve rekrutlara teslim ettiler. Teslim etmeye gidenler dönünce herkes merakla sormaya başladı: “Ee, bizim aptal nasıldı? Teslim ettikten sonra onu görmediniz mi?” “Elbette gördük,” diyorlar. “Herhalde, ‘ne kadar hantal, değil mi?’ diye onunla alay ediyorlardır.” “Evet, ilk zamanlarda gülüyorlardı ama ona harçlık diye verdiğimiz iki rubleye pazardan herkes için koca bir tepsi dolusu nohutlu ve pirinçli börek satın almış ve herkese teker teker dağıtmış ama kendini unutmuş... Herkes kafasını sallamaya başlamış ve elindekinin yarısını bölmeye koyulmuş. Ama o utanıp: ‘Olur mu hiç, kardeşlerim, ben bunu kurnazlık olsun diye yapmadım! Yiyiniz,’ demiş. Acemi birliğindeki herkes ona dostça övgüler yağdırmaya başlamış: ‘Sen ne kadar iyi yürekliymişsin!’ diye. Kışlada sabahları herkesten önce kalkıyormuş, her şeyi toparlıyormuş ve kıdemli askerlerin çizmelerini

temizliyormuş. Onu övüyorlar, ihtiyarlar da bize: ‘O sizin oralarda aptal, öyle mi?’ diye sordular. Onu götürenler de: “Aptal değil ama... Doğuştan azıcık öyle,” diyorlar. Böylece Panka tüm aptallığıyla askerlik yapmaya gitti ve bütün savaşı “profoslarda”⁵ geçirdi -herkesin arkasından geride çukurlar kazarak ve pislikleri gömerek. Tezkereyi aldıktan sonra da çoban olduğu için bozkır Tatarlarının yanında at yıklarını gütmek üzere işe girdi. Penza'dan Tatarların yanına gitti ve uzun yıllar geri dönmedi. Atları güderken memleket memleket gezdi durdu -uzaklarda bir yerlerde, o zamanlar bölgenin büyük zengini Cangar Han'ın konakladığı susuz Narın Çölleri'nde. Cangar Han, Sura'ya at satmaya geldiği zamanlarda hemen kendisine halim salim birisiymiş süsü verirdi, oysa bozkırda, kendi yurdunda canının istediğini yapardı: istediğini cezalandırır, istediğini affederdi. Vahşi bozkırın derinliklerinde onu kontrol etmek olanaksızdı. O da nasıl isterse, öyle davranıyordu. Ama bu şekilde başına buyruk hareket eden tek o değildi: böyle başkaları da vardı, bunların arasından adı Habibulla olan yaman bir hırsız peydah olmuş. Bu, Cangar Han'ın en iyi atlarını çalmaya dadanmış, uzun süre onu yakalayamamışlar. Derken, bir grup Tatarla diğer grup Tatar arasında arbede çıkmış, Habibulla'yı hem yaralamışlar hem de ele geçirmişler. Ama zaman öyle bir zamandır ki, Cangar Han Penza'ya gitmek için acele etmektedir: Kalıp Habibulla'yı yargılaması ve diğer hırsızların yüreğine korku salmak için ona müthiş bir ceza vermesi olanaksızdır. Cangar Han, Penza'daki pazara geç kalmamak ve Rus yöneticilerinin bulunduğu yerlerde yanında Habibulla ile görünmemek için, bir atla Panka'yı ve at zinciriyle bağlanmış yaralı Habibulla'yı küçük ve suyu çekilmekte olan bir kaynağın başında bırakmaya karar vermiş. Darı ve bir kırba su bırakıp Panka'yı da sıkı sıkı tembihlemiş: “Bu adama kendi ruhun gibi sahip ol! Anladın mı?” Panka: “Anlamayacak ne var! Hepsini anladım, dediğini harfi harfine yapacağım,” diyor. Cangar Han ordusunun tamamını alıp gitmiş, Panka da Habibulla ile konuşmaya başlamış “Yaptığın hırsızlık başına ne işler açtı görüyorsun ya! Sen ne büyük bir yığıtmışsin ama iyiliğine değil kötülüğe yığıtsin. Düzelebilsen ne iyi olur.” Habibulla: “Eğer şimdiye kadar düzelememişsem, bundan sonra hiç düzelmem,” diye cevap veriyor. “Ne demek ‘Hiç’! Bir insanın düzelmesi için yalnızca istemesi yeterli, gerisi kendiliğinden gelecektir... Senin ruhun da tüm diğer insanlarınki gibi: Sen kötülüğü bırak, Tanrı daha iyisini yapman için hemen sana yardım edecektir, bir de bakmışsın her şey daha iyiye gidiyor.” Habibulla dinliyor ve içini çekiyor: “Hayır, artık bunu düşünmek bile yersiz,” diyor. “Neden yersizmiş?” “Çünkü zincirliyim ve ölümü bekliyorum.” “Ama ben seni çözeceğim ve serbest bırakacağım.” Habibulla kulaklarına inanamıyor, Panka ise ona tatlı tatlı gülümsüyor: “Sana şaka yapmıyorum, doğruyu söylüyorum. Han bana seni ‘kendi ruhum gibi korumamı’ söyledi, sen bilir misin ruh nasıl korunmalıdır? Ona acımak değil, onu başkası için feda etmek gerekir. İşte şimdi ben de bunu yapmalıyım, çünkü başkaları acı çekerken ben tahammül edemiyorum. Şimdi seni çözeceğim ve atın üzerine oturtacağım,

çek git, kendini kurtar, kurtuluşunun nerede olduğunu düşünüyorsan. Ama eğer yeniden kötü işler yapmaya başlarsan, beni aldatamazsın, Tanrı'yı da.” Bunları söyledikten sonra eğilmiş ve Habibulla'nın zincirlerini kırmış, sonra da onu atın üzerine oturtmuş: “Nereye istersen git!” demiş. Kendisi de burada Cangar Han'ın dönüşünü beklemeye başlamış. Çok uzun süre beklemiş, kaynak kuruyuncaya ve neredeyse kırbadaki su bitinceye kadar. Tam o sırada Cangar Han maiyetindekilerle birlikte gelmiş. Han etrafa iyice bakınıp soruyor: “Habibulla nerede?” “Onu serbest bıraktım.” “Nasıl serbest bıraktın? Neler söylüyorsun sen?” “Senin emrinle ve kendi isteğimle yaptığım şeyi söylüyorum. Sen bana onu ruhun gibi koru diye emir verdin, ben ruhumu böyle koruyorum, ruhumun yakınımıdakiler için acı çekmesini istiyorum... Sen Habibulla'ya işkence yapmak istiyordun değil mi ama ben başkalarının acı çekmesine katlanamıyorum. Al, onun yerine bana işkence etmelerini emret. Benim ruhum da mutlu olsun ve tüm korkulardan arınsın, çünkü ben ne senden ne de bir başkasından bir damlacık olsun korkuyorum.” O zaman Cangar Han gözlerini etrafta gezdirmeye başlamış, başındaki takkeyi düzeltmiş: “Hele hepiniz yaklaşın bakayım bana, size ne diyeceğim, bana öyle geliyor ki,” diyor. Çevredeki Tatarlar Cangar Han'dan çekinmişler. Han ise onlara sessizce: “Bu durumda Panka'yı cezalandırmanın da olanaksız olduğunu kabul etmek gerek, çünkü belki de, onun kalbinde bir melek vardı...” diyor. Tatarlar da hep bir ağızdan sessizce: “Evet, ona kötülük yapamayız. Bunca yıldır onu anlayamadık ama şimdi bir anda hepimiz için anlaşılır oldu. Belki, o bir ermiştir,” diye cevap vermişler.

1. Rusçada özel adların küçültülmüş şekli farklı amaçlar için kullanılır. 1) Adın sahibi yaş olarak çok küçüktür. 2) Eğer adın sahibi anlatıcıdan yaşça küçük ya da yaştıysa, anlatıcının hitap ettiği kişiye karşı samimiyetini, sevgisini ve sempatisini dile getirme yoludur. 3) Çocukluk çağını çoktan tamamlamış kişilerin adlarının küçültülmüş biçimiyle kullanıldığı durumlarda, adın sahibinin zihinsel yetersizliği vurgulanır.
2. Rusça metinlerde özel adların kullanım şekli anlatıcının eser kişilerine karşı tutumunu, eğer verilmemişse kişilerin yaşını ve sosyal statüsünü belirlemede de önemlidir.
3. Burada yazar kelime oyunu yapıyor. Bunun için, bu cümlede “yavan” anlamında kullanılan “suhoy” sözcüğünün ilk sesi olan “s”yi sözcükten ayırıyor. Böylece “s” tanımlık olarak işlev görürken “uhoy” ise, “uha” sözcüğünün adın araçlı (ile) halinde çekim almış durumunu gösteriyor. Adın “ s uhoy” şeklinde çekimli haliyle kullanılması sonucunda Rus mutfağında taze balıkla yapılan ve çok sevilen çorbanın adı olan “uha” sözcüğü netleşiyor ve “uha ile” anlamı ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, Panya'nın “Baksana temiz suyla katılmış” diye devam eden cevabında çorbaya konulan suyun niteliği kastedilmektedir.
4. Yazar burada aslı Fransızca “recruter” olan sözcüğün Almanca “rekрут” şeklini kullanıyor. Sözcüğün metindeki anlamı: askerlik hizmetine yeni başlayan, yeni seçilen, acemi er, acemi nefer.
5. Yazar burada aslı Latince “propositus” olan sözcüğün Almanca “profos” şeklini kullanıyor. Sözcük metinde Almancadakinden çok uzak bir anlamda “lağımlarda” yerine kullanılıyor.

NIKOLAY SEMYONOVİÇ LESKOV
(1831-1895)

Bazı eserlerinde Stebnitski adını kullanmıştır.

Baba tarafından ailesi ruhban sınıfa aittir. İlk eğitimini anne tarafından akrabalarının yanında kaldığı dönemde onların çocuklarıyla birlikte evde özel öğretmenlerden almıştır.

Leskov edebiyat dünyasına otuz yaşlarında, bir başka deyişle dünya görüşünün biçimlenme aşaması belirli ölçüde tamamlandıktan sonra girmiştir. Çarlık sistemine alternatif öneren ilerici demokratların devrim kuramları Leskov'a temelsiz görünmektedir. Diğer yandan, kölelik sisteminin kaldırılmasının ardından yaşanan bulanımlar da Leskov'u Rusya'nın geleceğini tarihin derinliklerinde aramaya yönlendirmiştir. Buna paralel olarak, "Nekuda/ Gidecek Hiçbir Yer Yok" ve "Na najah/Bıçak Sırtında" adlı romanlarıyla nihilistleri eleştirmektedir. Yazar hem yönetimdeki hem de yönetime karşı olan grupların edebiyat alanındaki temsilcileriyle -ne halkçılarla ne slavyanofillerle, ne Batılılaşma taraftarlarıyla ne de liberallerle ne de tutucularla- uyuşmaz. Sonuç olarak, yazar bu tutumu için çok ağır bir bedel ödemiştir. Bugün Rus edebiyat çevreleri tarafından sanat değeri öykü alanında Çehov'la kıyaslanan ve Rus edebiyatındaki yeri Ostrovski, Turgenev, Dostoyevski ve Tolstoy'un yanında gösterilen Leskov'un eserlerini dönemin eleştirmenleri dikkate almazlar, alanlar ise onu ya eleştirilerinden dolayı "ölçsüzlükle" suçlar ya da "kötülüğün yeteneği" olarak adlandırırlar. Hatta aralarında "ikinci sınıf yazar" olarak nitelendirilenler de var. Leskov, edebiyat dünyasında öykü yazarı kimliğiyle ön plana çıkıyor. Eserlerinde eski Rus edebiyatına, halk edebiyatına, kilise edebiyatına, efsanelere ait motifler, karakterler ve dil Leskov'a özgü kullanım biçimiyle varlığını hissettirir. Buna ilave olarak, dil araçlarını kullanmaktaki ustalığı Leskov'un en dikkat çeken özelliği olarak gösterilmektedir. Yarattığı eser kişileri arasında ermişler vardır. Eserleri genellikle Shakespeare'e özgü trajik bir sonla biter.

Eserleri: *Nekuda:* Roman (1864), *Ledi Makbet Mtsenskogo uyezda:* Uzun öykü (1865), *Oboydnenie:* Roman (1865), *Na najah:* Roman (1872), *Zapeçatlyonnyy angel:* Kısa öykü (1873), *Oçarovannyy strannik:* Uzun öykü (1873), *Çelovek na çasah:* Küçük öykü (1887), *Kadetskiy manastır:* Küçük öykü (1880), *Lyovşa:* Küçük öykü (1881), *Puteşestviye s nigilistom:* Küçük öykü (1882), *Zver:* Küçük öykü (1883), *Injenerı-bessrebrenniki:* Küçük öykü (1887) vd.

İ M G E K İ T A B E V İ Y A Y I N L A R I



Finlandiya'nın başkentinde
punk ideolojisinin ortaya çıktığı dönemi
otobiyografik öğelerle anlatan bir roman...

Anja Snellman'dan
çılgın bir aşkın yıllar sonrasına taşan öyküsü...

Güz Prensi
Türkçesi: Kübra Ataman

183 Sayfa
9 YTL

